

О. Л. Жихарева (Донецьк)

УДК 81-13:81'1:811.161.2(09)

НАУКОВА ПОЛЕМІКА
НАВКОЛО ГЛОТОГОНІЧНОЇ ТЕОРІЇ О. О. ШАХМАТОВА

Величезний авторитет видатного російського мовознавця Олексія Олександровича Шахматова (1864 – 1920) не став перешкодою тому, що, починаючи з 20-х рр. ХХ ст., його концепцію послідовно піддають критиці. В багатьох оглядах і критичних статтях відзначали й продовжують відзначати схематизм шахматовської побудови глотогенезу східних слов'ян, недостатню повнота власне мовного матеріалу гіпотези, хронологічну невизначеність діалектних новоутворень, ігнорування О. Шахматовим мовних свідчень стародавніх пам'яток писемності та ін. [Филин 1972: 33 – 83]. Проте всі ці критичні зауваження стосуються окремих моментів гіпотези, а не її принципів основ.

З критичним розглядом шахматовської концепції виступив Т. Лер-Сплавінський. Перш за все він висловив думку, що поділ О. Шахматовим мови на два періоди – „спільноруської прамови” і „давньоруської мови” – є доволі умовним [Lehr-Spławiński 1957: 259]. О. Шахматов відокремлює давньоруський період від спільнослов'янського коротким періодом південно-східнослов'янської єдності, про яку свідчать такі явища, як *tl, dl > l; kv, gv > cv, zv*; виникнення епентетичного *l* та ін. Однак заміна *tl, dl* на *l* є не в усіх південнослов'янських мовах та не в усіх східнослов'янських діалектах. Епентетичний *l* є і в західнослов'янських мовах. Діалектною, але спільнослов'янською, є й заміна *kv, gv* на *cv, zv*, що пов'язана з так званою другою палаталізацією задньоязикових приголосних. Отже, ці особливості належать спільнослов'янській добі, але розмежування спільноруської прамови, що нібито має спільні ознаки тільки з південнослов'янськими мовами, і давньоруської, на думку Т. Лер-Сплавінського, неможливе [Там само: 260]. Не можна також визначити хронологічну межу (наприклад, VII – VIII ст. чи IX ст.?), яка була би мовним рубежем між спільноруською й давньоруською мовами. Щодо шахматовської концепції утворення та розвитку давньоруських діалектів, то, на думку Т. Лер-Сплавінського, О. Шахматов, зважаючи на відсутність необхідних свідчень, спирається на суто теоретичні довільні комбінації та тлумачення. Інакше кажучи, він, як уважає Т. Лер-Сплавінський, переносить сучасну спорідненість східнослов'янських мов і діалектів у далеку давнину – VIII – XI ст. Так, переконаний Т. Лер-Сплавінський, серед східноруських явищ редукція ненаголошених голосних та акання виникають не раніше кінця XIII ст., після занепаду редукованих. Другу особливість – збіг *ě* й *e* – зафіксовано в Смоленській грамоті 1229 р. Це фонетичне вище поступово просувалося з заходу на схід, тоді як акання поширювалося раніше зі сходу на захід. На третій же „східноруській” особливості – ствердінні *ц'* – не наполягав і сам О. Шахматов [Там само].

Отже, шахматовський поділ давньоруської мови на три первісні діалектні групи лінгвістично нічим не підтверджено. Щодо реконструкції північно-руського наріччя, то й тут О. Шахматов без будь-яких підстав архаїзує деякі явища, зараховуючи їх до північноруської доби. Так, учений вважає, що північноруси споконвіку відрізнялися від східнорусів вимовою *ѣ*, що, на думку Т. Лер-Сплавінського, довести зовсім неможливо [Там само; Филин 1972: 47].

Треба зазначити, що критика Т. Лер-Сплавінським уразливих позицій шахматовської концепції багато в чому видається справедливою. О. Шахматов справді переносив систему сучасних діалектних відношень у далеке минуле, не обґрунтовуючи хронології явищ, які досліджував. Водночас сам Т. Лер-Сплавінський недалеко відійшов від шахматовської схеми. Як і О. Шахматов, він уважав, що давньоруська мова розпадалася на значні діалектні одиниці. Гіпотезу Т. Лер-Сплавінського від гіпотези О. Шахматова відрізняє усунення „східноруського наріччя”, а також відсутність шахматовської творчої фантазії та розмаху [Филин 1972: 49].

До шахматовської концепції східнослов'янського глотогенезу критично поставився і М. Трубецькой. Він відкинув шахматовську концепцію розпаду спільноруської мови на три наріччя і прийняв твердження Т. Лер-Сплавінського про дві діалектні групи [Трубецкой 1987: 144 –148], або, як зазначає Г. Півторак, „сприйняв і навіть перебільшив її цінність” [Півторак 1988: 12].

Шахматовську концепцію М. Трубецькой назвав робочою гіпотезою, яку не підкріплено хронологією звукових змін. В інтерпретації М. Трубецького ті з цих змін, які представлено в усіх східнослов'янських діалектах, належать до „праруського періоду” (до виникнення „давнього тричленного поділу”); зміни, що об'єднують білоруський і „малоруський” діалекти, вважають давніми ознаками „давньопівденноруського” діалекта; зміни, що відокремлюють північно-від південновеликоруського, – давніми ознаками „давньопівнічноруського” діалекту до його об'єднання із східноруським; усі інші зміни належать до періоду після усунення „давнього тричленного поділу” [Трубецкой 1987: 145].

Отже, О. Шахматов, як вважає М. Трубецькой, створив свою систему виключно для того, щоб зробити можливим розподіл окремих фонетичних змін за трьома періодами (а саме *до, під час та після* „давнього тричленного поділу”) і таким чином упорядкувати їх хронологічно [Там само]. М. Трубецькой дорікає також О. Шахматову за те, що він (як, між іншим, і П. Фортунатов) так і не зумів звільнитися від впливу теорії „родовідного дерева”: сам того не помічаючи, він уявляв собі розвиток мови як дивергентний процес.

Оскільки, як зазначає М. Трубецькой, шлейхерівську теорію можна розглядати як остаточно переборений погляд, повинне відпасти й шахматовське тлумачення походження східнослов'янських мов [Там само].

П. Бузук, аналізуючи погляди О. Шахматова [Шахматов 1915: 297], нібито дорікає останньому за те, що він відносить спільні риси в українській і білоруській мовах до спадщини так званої південноруської доби, яка почалася після спільноруської й тривала до того моменту, коли північна частина південно-руського наріччя, відокремившись, з'єдналася із наріччям племен, що були предками білорусів [Бузук 1926: 421]. Крім того, О. Шахматов, на думку П. Бузука, майже цілком відмовився від своєї гіпотези; адже в останній розвідці „Древнейшие судьбы русского племени” вчений писав: „Залишаю питання про те, звідки саме слов'яни потрапили у Повіслиннє, відкритим” [Шахматов 1919: 12-13]. Однак сам П. Бузук пояснює цю шахматовську рису, оскільки насамперед мета науки полягає не тільки у вишукуванні безперечної догми, а й в установленні методу цього вишукування [Бузук 1928: 2].

Не прийняв шахматовську теорію розпаду східнослов'янської прамови і К. Німчинов. Одним з аргументів проти він уважав пояснення вченим спільних рис білоруської й української мов не природним географічним впливом українських говірок на білоруські, а об'єднувальним впливом Київської держави [Шахматов 1924; Німчинов 1926: 50 – 51].

На думку К. Німчинова, „захоплення ідеєю „руської державності” надто зашкодило О. Шахматову в тлумаченні „родословної” білоруської мови та призвело до припущення української основи білоруської мови” [Там само: 50]. Ставити „білорущину” в найближчий зв'язок з українською мовою, переконаний К. Німчинов, не дає її давня ознака – пом'якшення приголосних перед *e*; з іншого боку, з'єднувати „білорущину” з південноруським наріччям з давніх-давен не дає змоги особливий характер білоруського акання, яке свідчить, що ця риса є наслідком пізнішого впливу південноруських говірок. Отже, дуже ймовірно, вважає К. Німчинов, „що білоруська мова становила цілком окрему групу говірок ще в східнослов'янській прамові” [Там само: 51]. (Нагадаємо, що Ю. Карський свого часу припускав можливість існування одного з білоруських племен ще у VI ст. н. е. [Карський 1955: 84 – 85]).

Як відзначає Г. Хабургаєв, принципові заперечення О. Шахматову вперше виникають майже через тридцять років після опублікування його останньої роботи, коли лінгвістична географія вже цілком сформувалася як самостійна наукова дисципліна [Хабургаєв 1980: 29].

У 1947 р. з'являється ґрунтовна стаття Р. Аванесова „Вопросы образования русского языка в его говорах”, у якій проблему східнослов'янського глотогенезу розв'язано саме на матеріалі лінгвістичної географії. Уважаючи значним досягненням ідею О. Шахматова про утворення сучасних східнослов'янських мов унаслідок об'єднання споріднених діалектів у три групи (а не внаслідок поділу східнослов'янської прамови) [Аванесов 1947: 111], Р. Аванесов скептично ставиться до положення шахматовської гіпотези щодо формування сучасних східнослов'янських народів та їхніх мов у XIII –

XIV ст.ст. Як вважає Р. Аванесов, у добу племінного устрою у східних слов'ян повинно було бути не три, а багато діалектів. Племена були нестійкими етнічними одиницями, доволі слабо пов'язаними з конкретними територіями. Вони постійно пересувалися, тому можна гадати, що діалектні ізоглоси, які проходили територією східних слов'ян, постійно змінювалися.

Критика Р. Аванесовим шахматовської концепції загалом збігається з оцінкою праць О. Шахматова, поданою Т. Лер-Сплавінським і М. Трубецьким, а саме: погляд О. Шахматова, згідно з яким єдине „руське плем'я напередодні IX ст. розпадається на три племінні групи, нічим не доведений. Ці три групи не визначено, а припущено, і це є, на думку мовознавців, наслідком шахматовської абстракції. Сучасні діалектні відмінності вчений намагається віднести „якомога далі, в глиб часів”, не враховуючи пізню історію діалектів [Аванесов 1955: 20].

Шахматовську теорію походження східнослов'янських мов в усьому суттєвому зведено до того, що сучасні східнослов'янські мови являють собою нову комбінацію одних й тих самих доісторичних мовних елементів, між тим як вони, за Р. Аванесовим, виникли тільки після занепаду редукованих голосних [Там само: 26; Аванесов 1947: 125; Филин 1972: 63 – 64].

Не погоджується Р. Аванесов також і з шахматовським твердженням щодо виникнення спільних для півночі й півдня мовних явищ, завдяки яким можна говорити про російську мову як про єдине мовне ціле. На думку Р. Аванесова, виникнення спільноруських мовних рис не створює такого єдиного мовного цілого, адже північно- й південновеликоруські наріччя зберігають свої особливості й досі [Аванесов 1947: 125; Филин 1972: 68 – 69]. Р. Аванесов, як і його попередники, дорікає вченому за відсутність справжнього історизму: історію окремих діалектів О. Шахматов розглядав поза зв'язком з історією загальнонародної російської мови, мало брав до уваги свідчення писемно-літературної мови, а питання про розвиток мов народностей та націй навіть не ставив [Аванесов 1955: 21].

У роботі „Проблеми образования языка русской (великорусской) народности” (1955) Р. Аванесов писав про свою статтю 1947 р.: „Не всі твердження цієї роботи здаються авторові зараз правильними. Однак представлена в ній критика шахматовської гіпотези нам видається загалом правильною, хоча й недостатньою” [Там само].

Шахматовську гіпотезу, як уважав Р. Аванесов, багато хто „мовчазно визнавав мало не завдяки виключно високому авторитету її автора” [Там само: 20]. Проте сучасна наука, упевнений дослідник, не може прийняти гіпотезу О. Шахматова [Аванесов 1947; Аванесов 1955: 20 – 21].

Л. Булаховський був переконаний, що, „за теорією О. Шахматова, найбільш прямо пов'язана з одним з трьох давніх групувань східнослов'янських говірок саме українська мова (як сукупність

діалектів, що становлять її тепер). З тих рис, на яких базується аргументація О. Шахматова, усе, чому надає він увагу, належить самій фонетиці” [Булаховський 1977: 167].

На думку Л. Булаховського, теорію О. Шахматова в багатьох моментах і в самій її суті не можна вважати підтвердженою: „Шахматов, як типовий синтетик, завжди намагався за всяку ціну відбудувувати історію мови у великих і малих рисах її розвитку як щось суцільне й точно визначуване. Його ніколи при цьому не відстрашувала ні обмеженість самого матеріалу, ні хисткість можливих припущень... Змальована Шахматовим картина значною мірою суб’єктивна, і справжня цінність її не стільки в тому, що він пропонує сприйняти як готове, а в силі фактів, привернених як матеріал для можливих конструкцій, та в дотепних припущеннях” [Там само: 172]. Як і Р. Аванесов, Л. Булаховський дуже скептично ставився до можливості реконструкції стародавніх східнослов’янських діалектів. Він уважав, що після розпаду спільнослов’янської мови давньоруська мова в усьому суттєвому була єдиною, і ніяких особливих східнослов’янських племінних діалектів не існувало. В усякому разі довести їх існування неможливо, тому, за Л. Булаховським, усі припущення щодо цього ніколи не вийдуть за межі необґрунтованих гіпотез. Між іншим, також негативно ставився Л. Булаховський до статті Р. Аванесова 1947 р. Утім, переконання автора щодо неможливості прийняття сучасною наукою шахматовської концепції він майже цілковито поділяв.

Ф. Філін, аналізуючи концепцію О. Шахматова, відзначив неправомірне перенесення тим племінних зв’язків у пізній історичний період, коли родоплемінного устрою вже давно не існувало, й відповідно недооцінку епохи феодалізму і місцевих говорів, що виникли у феодальну добу, необґрунтованість „ляської гіпотези”, гіпотетичний схематизм у поділі давньоруської мови на три наріччя й т. ін. [Філін 1972: 59].

Г. Хабургаєв, критикуючи О. Шахматова, відзначив, що його дослідження, спираючись на свідчення пам’яток писемності й сучасних говорів, не пояснюють, однак, чому ті чи ті мовні особливості стають з часом саме великоруськими, українськими або білоруськими, не розкривають причинно-наслідкові зв’язки в мовному розвитку, „тому що відношення ці визначено не якістю звуків і не співвідношенням форм, а соціальними умовами функціонування мовних систем, які охарактеризовано цими звуками й формами” [Хабургаєв 1980: 24].

Оскільки вірогідних лінгвогеографічних характеристик інших, неспільно-східнослов’янських мовних особливостей давнього походження О. Шахматов у своєму розпорядженні не мав, він у пошуках мовного відбиття давніх діалектних масивів спирався лише на деякі фонетичні особливості (напр., *z* – *ʒ*, цокання – розрізнення двох глухих африкат, акання – його відсутність тощо), які було зафіксовано на той час. І тому вчений будував його гіпотези переважно на основі матеріалу

сучасних говорів, а можливість установлення діалектних регіонів за свідченням давніх писемних пам'яток він ставив на другий план [Там само: 25; Филин 1972: 89 – 92].

Тож, окремі питання проблеми, а саме: коли розвинулися інновації, які протиставляли одна одній пізні давньоруські діалектні зони? у діалектах яких саме племен ці новоутворення з'являються спочатку? чим зумовлене їх подальше поширення на сусідні діалекти? – О. Шахматов, як уважає Г. Хабургаєв, унаслідок відсутності „бездоганного фактичного матеріалу дописемного періоду” не зумів висвітлити переконливо [Хабургаєв 1980: 28].

Стосовно проблеми, що нас цікавить, безумовно, заслуговують на увагу роботи О. Трубачова.

Визнаючи величезний авторитет О. Шахматова, його науковий вплив, цінність його наукових побудов, О. Трубачов разом з тим відзначив переоцінку чинника „змішання” мов і діалектів та „індивідуально мовного за рахунок спільномовного” [Трубачёв 2002: 24]. Однак найбільшою невідповідністю чи навіть „трагізмом” видається О. Трубачову те, що О. Шахматов унаслідок незалежних від нього обставин лише на кілька років „розійшовся” в часі з піднесенням лінгвістичної географії. Результати, на жаль, негайно позначилися на розвитку російської компаративістики. Деякі принципи побудови й висновки звучать проблемно, не відповідають можливостям сучасної науки й потребують переформулювання, іншої точки відліку [Там само: 25]. Наприклад, О. Трубачов солідаризується з тими вченими, хто заперечує споконвічність „балто-слов'янської єдності”, уважаючи, що сучасна наука здатна протиставити цим поглядам кілька аргументів [Трубачёв 1991: 17, 119].

О. Шахматов, який майже все життя працював над проблемою походження давньоруської мови, спирався, на думку О. Трубачова, на більш численний набір фонетичних і морфологічних особливостей сучасних діалектів, ніж його критики (Г. Лер-Сплавінський, М. Трубецькой) [Трубачёв 1963: 185]. Однак на його концепції дуже позначилася модернізація мовної ситуації Давньої Русі, а також перенесення сучасних діалектних відношень у глибоку давнину.

Г. Півторак зазначав, що хоча шахматовський поділ за фонетичними ознаками східнослов'янської мовної єдності на три гілки (наріччя) – „південну (протоукраїнську), північну (основа північного наріччя російської мови) і східну – середньоруську (попередник південноруського наріччя і – разом з північними говорами південного наріччя – білоруської мови) – вважають нині значною мірою суб'єктивним, а принципи цього поділу недостатньо обґрунтованими [Булаховський 1977: 172; Филин 1972: 42 – 43], наведені ним численні мовні факти збуджували увагу не одного покоління та спонукали до нових наукових шукань” [Півторак 1988: 12].

Суперечливі питання О. Шахматов намагався розв'язати тактовно й науково, висловлюючи сподівання, що з тих наукових тверджень не буде зроблено політичних висновків. „Тільки ця віра дає мені звагу піднести проти них закиди. Бо підносити наукові закиди проти політичного памфлету була б даремна річ”, – писав він у статті „До питання про початок української мови” [Шахматов 1914:8].

Можливо, слід у чомусь погодитися й з К. Німчиновим, який уважав, що „коли в лінгвістичній роботі підноситься поглядна нерівноцінність російського й українського мовних матеріалів, то здебільшого маємо тут збочення від лінгвістики у бік політичних настроїв” [Німчинов 1926: 13].

Тож, разом з О. Шахматовим закінчилася епоха, яка залишила значні дослідження й вагомий збірник матеріалів. То була епоха долінгвістичної географії. Складніше зрозуміти, як уважає О. Трубочов, наступні покоління вчених, які, досліджуючи мовний матеріал, продовжували майже повністю йти за О. Шахматовим і не робили систематичних спроб нової інтерпретації шахматовського матеріалу [Трубочов 2002: 25]. Однак питання це складне, дискусійне й доволі неоднозначне, для його аналізу потрібне не одне дослідження. Дискусії навколо нього тривають і досі.

Література

Аванесов 1947 – Аванесов Р. И. Вопросы образования русского языка в его говорах / Р. И. Аванесов // Вестн. МГУ. – 1947. – № 9. – С. 108 – 159; **Аванесов 1955** – Аванесов Р.И. Проблемы образования языка русской (великорусской) народности / Р. И. Аванесов // Вопр. языкознания. – 1955. – № 5. – С. 20 – 42; **Бузук 1926** – Бузук П. О. Взаємовідносини між українською та білоруською мовами (методологічний нарис) / П. О. Бузук // Зап. іст.-філол. від. УАН. – Кн. VII – VIII. – 1926. – С. 421 – 426; **Бузук 1928** – Бузук П. О. З приводу рецензій В. Дем'янчука й проф. М. Грунського на мій „Нарис історії української мови” / П. О. Бузук // Зап. іст.-філол. від. УАН. – Кн. XIX. – 1928. – С. 1 – 15; **Булаховський 1977** – Булаховський Л. А. Питання походження української мови / Л. А. Булаховський // Вибр. твори : в 5 т. – К. : Наук. думка, 1977. – Т. 2. – С. 9 – 216; **Карский 1955** – Карский Е. Ф. Белорусы. Язык белорусского народа. Исторический очерк звуков белорусского языка / Е. Ф. Карский. – М. : Изд-во АН СССР, 1955. – Вып. 1. – 475 с.; **Німчинов 1926** – Німчинов К. Український язык у минулому й тепер / К. Німчинов. – 2-е вид. – К. : Держ. вид-во України, 1926. – 90 с.; **Півторак 1988** – Півторак Г. П. Формування і діалектна диференціація давньоруської мови / Г. П. Півторак. – К. : Наук. думка, 1988. – 280 с.; **Трубочов 1963** – Трубочов О. Н. О составе праславянского словаря (проблемы и задачи) / О. Н. Трубочев // Славянское языкознание : V Междунар. съезд славистов (София, 1963 г.). Докл. сов. делегации. – М. : Изд-во АН СССР, 1963. – С. 159 – 196; **Трубочов 1991** – Трубочов О. Н.

Этногенез и культура древнейших славян / О. Н. Трубачев // Лингвистические исследования. – М. : Наука, 1991. – 271 с.; **Трубачёв 2002** – Трубачёв О. Н. Из истории и лингвистической географии восточнославянского распространения / О. Н. Трубачев // В пространстве филологии. – Донецк : Юго-Восток, 2002. – С. 22 – 45; **Трубецкой 1987** – Трубецкой Н. С. О звуковых изменениях русского языка и распаде общерусского языкового единства / Н. С. Трубецкой // Избр. тр. по филологии : переводы / сост. В. А. Виноградов и В. П. Нерознак. – М. : Прогресс, 1987. – С. 143 – 167; **Филин 1972** – Филин Ф. П. Происхождение русского, украинского и белорусского языков / Ф. П. Филин. – Л. : Наука, 1972. – 655 с.; **Хабургаев 1980** – Хабургаев Г. А. Становление русского языка / Г. А. Хабургаев. – М. : Высш. шк., 1980. – 191 с.; **Шахматов 1919** – Шахматов А. А. Древнейшие судьбы русского племени / А. А. Шахматов. – Петроград, 1919. – 64 с.; **Шахматов 1915** – Шахматов А. А. Очерк древнейшего периода истории русского языка / А. А. Шахматов // Энциклопедия слав. филол. – 1915. – Вып. 11. – С. 297; **Шахматов 1914** – Шахматов О. О. До питання про початок української мови. Кілька слів на нову працю з граматики українського язика : Grammatik der rutheni-schen (ukrainischen) Sprache. Von S. von Smal-Stockyj und T. Gartner. Wien, 1913 / О. О. Шахматов // Україна. – 1914. – Кн. 1. – С. 7 – 19; **Шахматов 1924** – Шахматов О. Короткий нарис історії української мови / О. Шахматов. – К. : Друк. Укр. Акад. наук, 1924. – С. 3 – 86; **Splawiński 1957** – Lehr-Splawiński T. Stosunki pokrewieństwa języków ruskich / T. Lehr-Splawiński // Studii i szkice wybrane z językoznawstwa słowiańskiego. – Warszawa : PWN, 1957. – S. 259 – 260.

Жихарєва О. Л. Наукова полеміка навколо глотогонічної теорії О. О. Шахматова

У статті подано критичну оцінку глотогонічної теорії видатного російського мовознавця О. О. Шахматова лінгвістами ХХ ст.: Т. Лер-Сплавінським, П. Бузуком, К. Німчиновим, М. Трубецьким, Р. Аванесовим, Л. Булаховським та ін.; крім того, розглянуто погляди цих учених на різні аспекти поданої проблеми. На шахматовській концепції дуже позначилася модернізація мовної ситуації Давньої Русі, а також перенесення сучасних діалектних відношень у глибоку давнину.

Ключові слова: мова, діалект, племена, спільноруська прамова, давньоруська мова.

Жихарева О. Л. Научная полемика вокруг глоттогонической теории А. А. Шахматова

В статье представлена критическая оценка глоттогонической теории выдающегося русского лингвиста А. Шахматова лингвистами ХХ в.: Т. Лер-Сплавинским, П. Бузуком, К. Немчиновым, Н. Трубецким, Р. Аванесовым, Л. Булаховским и др.; кроме того, рассмотрены взгляды этих ученых на различные аспекты излагаемой проблемы. На

шахматовской концепции очень отразилась модернизация языковой ситуации Древней Руси, а также перенос современных диалектных отношений в глубокую древность.

Ключевые слова: язык, диалект, племена, общерусский праязык, древнерусский язык.

Zhykharyeva O. L. Scientific Polemic around the Glottogonic Theory of A. Shakhmatov

In this article the critical assessment of glottogonic theory of outstanding Russian linguist A. Shakhmatov by famous linguists of the XXth century (T. Ler-Splavinsky, P. Buzuk, K. Nemchinov, N. Trubetskoj, R. Avanesov, L. Bulakhovsky and others) and the views of this scientists upon various aspects of the given problem are considered. Shakhmatov's conception is very influenced modernization of the language situation of Ancient Rus and modern dialect transfer relations in antiquity.

Key words: language, dialect, tribes, all-Russian mother tongue, ancient Russian language.

Стаття надійшла до редакції 07. 11. 2012 р.

Прийнято до друку 21. 12. 2012 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Должикова Т. І.

В. М. Кикоть (Черкаси)

УДК 81'255.4=821.161.2:82-1=821.111(73),,19”

ІДІОЛЕКТНА СИМВОЛІКА, ПІДТЕКСТ ТА ПЕРЕКЛАД

Розробка повноцінної макрообразної моделі поетичного твору, за допомогою якої можна було би здійснювати повноцінний аналіз останнього та забезпечувати, своєю чергою, його достовірний переклад, перебуває в первинній стадії. Опрацювання однієї з вагомих граней такої цілісної моделі, якою, безсумнівно, є підтекст поетичного твору, зумовило актуальність вибраної теми статті. Актуальність статті зумовлено також зростанням уваги перекладознавців до тексту як явища, необхідністю всебічного аналізу різних типів представленої в ньому інформації, зокрема образно-підтекстової, а також потребою дослідити окремі прийоми творення підтексту в поезії та засоби його реконструкції в перекладі.

Мета статті – виявити окремі засоби творення підтексту поетичного твору, чинники, що впливають на процес його сприйняття, декодування й еквівалентне відтворення у перекладі. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання завдання проаналізувати ідіолектний символ як засіб творення та відтворення поетичного підтексту.

Випадків, коли ключ до розуміння якогось твору того чи того поета знаходимо в його інших віршах чи поемах або навіть і в інших його